

باسمه تعالی

نمایی کوتاه به ساختار و عملکرد اوپک
«در پنجاه سال فعالیت این سازمان»

وزارت نفت، امور اوپک و روابط باجماع انرژی

اداره ارتباطات و روابط باجماع انرژی

اردیبهشت ۱۳۸۹

نگاهی به ساختار و عملکرد سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک)

وزارت نفت، امور اوپک و روابط با مجامع انرژی

۱۹۶۰، آغاز دهه جدید، امیدهای جدید و افق‌های جدید در دنیای در حال تغییر بود، در این سال سازمان ملل در تلاش برای تغییر و بهبود اوضاع جهان به محیطی بهتر، بیانیه اعطای استقلال به کشورها و ملل مستعمره را به اتفاق آراء تصویب کرد. واقعه برجسته دیگری که نقطه عطف شروع پیشرفت واقعی میلیون‌ها نفر از مردم جهان را رقم زد تشکیل سازمان کشورهای صادرکننده نفت " اوپک " بود که در همین سال رخ داد. در آن زمان، خبر این اتفاق در میان عناوین روزنامه‌ها گم بود، اما به زودی اوضاع تغییر کرد و مردم جهان متوجه تشکیل اوپک شدند. اولین حرکت در راستای تأسیس اوپک در سال ۱۹۴۹ و در زمانی رخ داد که ونزوئلا به ایران، عراق، عربستان سعودی، و کویت پیشنهاد کرد که برای همکاری نزدیکتر میان خود (دارندگان بزرگ نفت) به تبادل نظر منظم و بررسی راه‌های گوناگون بپردازند.

نیاز به همکاری نزدیکتر در سال ۱۹۵۹، در زمانی که شرکت‌های نفتی بزرگ بین‌المللی، " قیمت اعلام شده " (Posted Price) برای یک بشکه نفت را بطور یکجانبه کاهش دادند، احساس شد. بطوریکه بهای رسمی نفت ونزوئلا بشکه ۵ تا ۲۵ نسبت و نفت خاورمیانه ۱۸ سنت کاهش یافت. " قیمت اعلام شده "، نرخ نظری بود که توسط شرکت‌های نفتی برای پرداخت مالیات بر درآمد و بهره مالکانه به کشورهای صاحب منابع نفت پرداخت می‌شد.

برای شرکت‌های نفتی موسوم به هفت خواهران، این به معنای سود بیشتر بود. این شرکت‌ها عبارت بودند از شورون، اکسان، موبیل، تگزاکو، شل، گلف و بریتیش پترولیوم، که بطور گسترده کنترل تمام ابعاد تجارت نفت از جمله اکتشاف، تولید، صادرات، فرآوری، بازاریابی، و از همه مهمتر قیمت را به جزء محدوده حاکمیت اتحاد شوروی سابق، در دست داشتند.

اثر این تصمیم برای کشورهای نفت خیز، کاهش درآمد آنها بود. در نتیجه در سال ۱۹۵۹ اولین کنگره نفت اعراب در قاهره تشکیل شد که از ایران و ونزوئلا نیز به عنوان ناظر دعوت به عمل آمد. این کنگره قطعنامه‌ای را تصویب کرد که به موجب آن از شرکت‌های نفتی خواسته شد که قبل از هر تصمیمی در مورد قیمت‌ها، با دول کشورهای دارنده نفت مشورت کنند. کشورهای یادشده در این کنگره برای تأسیس یک کمیته مشورتی نفتی توافق کلی کردند.

در ماه اوت ۱۹۶۰ شرکت‌های نفتی " قیمت اعلام شده " نفت خاورمیانه را برای بار دوم به میزان ۱۰ تا ۱۴ سنت در هر بشکه کاهش دادند. در پاسخ به این اقدام در سپتامبر ۱۹۶۰، دولت عراق، کشورهای ایران، کویت، عربستان و ونزوئلا را به بغداد دعوت کرد تا درباره کاهش قیمت‌های نفت به بحث بنشینند. از این زمان تاریخ اوپک آغاز می‌شود. نمایندگان دولت‌های پنج کشور مؤسس اوپک یعنی ایران، عراق، کویت، عربستان سعودی، و ونزوئلا از تاریخ ۱۰ تا ۱۴

سپتامبر ۱۹۶۰ در کنفرانس بغداد شرکت کردند. در کنفرانس مذکور، اوپک به عنوان یک سازمان بین‌الدول و دائم تأسیس شد. پیمان تأسیس اوپک در نوامبر ۱۹۶۲ طی قطعنامه ۶۳۶۳ در دبیرخانه سازمان ملل متحد به ثبت رسید.

پنج کشور فوق‌الذکر اعضای مؤسس سازمان را تشکیل می‌دادند. با گذشت زمان هشت کشور دیگر به اعضای مؤسس اوپک اضافه شدند و تعداد اعضای سازمان اوپک به سیزده کشور رسید. این کشورها عبارت بودند از:

قطر (۱۹۶۱)، اندونزی (۱۹۶۲)، لیبی (۱۹۶۲)، امارات متحده عربی (۱۹۶۷)، الجزایر (۱۹۶۹)، نیجریه (۱۹۷۱)، آنگولا (۲۰۰۷)، اکوادور (۹۲-۱۹۷۳) و گابن (۱۹۹۴-۱۹۷۵).

اکوادور در سال ۱۹۹۲ و گابن در سال ۱۹۹۴ به عضویت خود در اوپک پایان دادند. از اول ژانویه سال ۲۰۰۷ کشور آنگولا با درخواست از اوپک به عضویت این سازمان درآمد و اکوادور نیز در نوامبر سال ۲۰۰۷ مجدداً برای عضویت در اوپک ابراز تمایل نمود که مورد موافقت کلیه اعضای سازمان قرار گرفت و بار دیگر این کشور به عضویت سازمان اوپک درآمد. اندونزی نیز به علت اینکه از یک کشور صادرکننده، به یک کشور واردکننده نفت خام تبدیل شده‌است، عضویت خود را از اول ژانویه سال ۲۰۰۹ در اوپک به حالت تعلیق درآورد، تا در صورت افزایش تولید نفت خام خود مجدداً به عضویت اوپک درآید. بدین ترتیب تعداد اعضا اوپک در حال حاضر ۱۲ کشور می‌باشد.

دبیرخانه اوپک که در پنج سال اول پس از تأسیس آن در ژنو سوئیس قرار داشت، از اول سپتامبر ۱۹۶۵ به شهر وین اتریش منتقل شد و مدت کوتاهی بعد از آن با دولت اتریش قراردادی در این باره منعقد گردید. در ماه مارس ۱۹۷۷ دبیرخانه اوپک به حاشیه فرعی رود دانوب منتقل شد و بالاخره در نوامبر ۲۰۰۹ مقر اوپک به محل فعلی آن در ناحیه یک شهر وین انتقال یافت.

اهداف اوپک طبق اساسنامه آن

اوپک یک سازمان بین‌الدول است که اهداف آن از قرار ذیل می‌باشد:

- ایجاد هماهنگی و وحدت در خط مشی‌های نفتی کشورهای عضو و تعیین بهترین شیوه‌ها برای تأمین و حفظ منافع فردی و جمعی آنها.
- یافتن راه‌ها و وسایل تأمین ثبات بازار نفت.
- توجه کافی و مستمر نسبت به منافع کشورهای تولیدکننده و حفظ درآمد ثابت برای آنها، عرضه کافی، اقتصادی و منظم نفت به کشورهای مصرف‌کننده و در نظر گرفتن یک سود منصفانه به سرمایه‌ای که آنها در صنعت نفت سرمایه‌گذاری می‌کنند.

اساسنامه اوپک در طول ۵۰ سال سابقه و عمر این سازمان، همچنان قوت، صلابت و اعتبار خود را حفظ کرده است و حداقل تغییرات در اهداف این اساسنامه ایجاد شده است.

طی پنج دهه، بحران‌های متعددی در بخش نفت به وقوع پیوسته است، اما در تمام این دوران، اوپک، به دلیل خط مشی‌های خود، به یک نیروی عمده برای ایجاد ثبات تبدیل گردیده است. در ژوئن ۱۹۶۸ اوپک، بیانیه‌ای را برای خط مشی‌های نفتی کشورهای عضو اتخاذ کرد. این بیانیه موارد ذیل را از کشورهای عضو خواستار شده بود:

- تا حد ممکن اکتشاف، بهره‌برداری و توسعه منابع مستقیم هیدروکربنی را خود بر عهده گیرند.
- کسب سهم متعارف و منطقی در قراردادهای نفتی را مورد بررسی قرار دهند.
- تدوین مقررات و قوانین صیانتی برای شرکتهای عامل نفتی و «قیمت‌های اعلام شده» و یا قیمت‌های مالیاتی مرجع برای هیدروکربن‌های تولیدی که مبنای ارزیابی درآمد شرکت‌های بزرگ نفتی و مالیات آنها به کشورهای تولیدکننده است، را خود تعیین کنند.

این حرکت مورد حمایت سازمان ملل متحد قرار گرفت و یکسال بعد مجمع عمومی اعلامیه پیشرفت اجتماعی را که در آن حق حاکمیت دائمی کشورها بر منابع طبیعی خود به عنوان یک اصل مهم شناخته می‌شود، به اتفاق آراء مورد تصویب قرار داد.

عضویت در سازمان اوپک

در اساسنامه‌ی اوپک تصریح شده است: «هر کشوری که مقدار معتنابهی نفت صادر می‌کند و دارای منافع مشابه با سایر اعضاء باشد، در صورت تصویب اکثریت سه چهارم اعضای سازمان از جمله موافقت کشورهای مؤسس، می‌تواند به عضویت کامل سازمان درآید». در اساسنامه‌ی اوپک سه گروه عضو پیش‌بینی شده است که عبارتند از: «مؤسس»، «کامل» و «وابسته»

اعضای مؤسس کشورهایی هستند که در اولین کنفرانس اوپک در بغداد در سال ۱۹۶۰ حضور داشته و موافقت اولیه تأسیس اوپک را امضاء نموده‌اند.

اعضای کامل مرکب از کشورهای مؤسس به اضافه کشورهای هستند که عضویت آنان توسط کنفرانس اوپک مورد قبول و موافقت واقع شده است. یک عضو وابسته کشوری است که واجد شرایط برای عضویت کامل نیست، ولی تحت شرایط خاصی که کنفرانس مقرر داشته است، پذیرفته شده است. در حال حاضر کشوری به صورت وابسته عضو نیست، لکن در اغلب جلسات کنفرانس

وزیران نفت اوپک، تعدادی از کشورهای مهم تولیدکننده‌ی غیراوپک مانند روسیه، مکزیک و عمان به صورت ناظر شرکت می‌کنند.

سیستم رأی‌گیری

هر کشور عضو رسمی اوپک، دارای یک حق رأی است و کلیه‌ی تصمیمات کنفرانس جز در مورد رویه‌ها، مستلزم اتفاق نظر و رأی کلیه اعضای رسمی است.

اجلاس سران اوپک

۱- اولین اجلاس سران اوپک کشورهای عضو اوپک در سال ۱۹۷۵ در الجزیره پایتخت الجزایر تشکیل شد. بیانیه اجلاس سران بر تقویت روابط بین کشورهای تولیدکننده و مصرف کننده تأکید داشت و همچنین اوپک را در جهت رسیدن به ثبات بازار بر اساس عدالت، تفاهم متقابل و توجه به رفاه همگان هدایت می‌نمود.

۲- اجلاس دوم سران در کاراکاس ونزوئلا و در سال ۲۰۰۰ برگزار شد، در آنجا سازمان اوپک بر تعهد دوباره خود برای بر دستیابی به نظم و ثبات پایدار در بازار بین‌المللی نفت با در نظر گرفتن قیمت‌های معقول و دادن سود عادلانه و منصفانه به سرمایه‌گذاران تأکید کردند.

۳- ریاض، میزبان سومین اجلاس سران اوپک در نوامبر سال ۲۰۰۷ بود. سران کشورهای عضو اوپک پذیرفتند که کلید دستیابی به توسعه پایدار سه اصل ذیل است که بطور متقابل یکدیگر را تقویت می‌کنند.

- ثبات در بازارهای جهانی انرژی.
- انرژی برای توسعه پایدار.
- انرژی و محیط زیست.

صندوق اوپک برای توسعه‌ی بین‌المللی (OFID)

صندوق در ژانویه سال ۱۹۷۶، توسط کشورهای عضو سازمان و به دنبال تصمیم اتخاذ شده در نخستین اجلاس سران کشورهای عضو سازمان در الجزایر (مارس ۱۹۷۵)، به منظور کمک به حل مشکلات کشورهای در حال توسعه و فقیر، و دستور کاری برای حمایت از پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی این کشورها، تأسیس شد. در بیانیه‌ی رسمی نخستین اجلاس سران کشورهای عضو اوپک، بر همبستگی طبیعی میان اوپک و دیگر کشورهای در حال توسعه برای چیره‌شدن بر مشکلات اقتصادی و دستیابی به توسعه، تأکید شد و از این کشورها خواسته شد که

برای تقویت همکاری‌ها، اقدامات بیشتری انجام دهند. صندوق اوپک یک موسسه مالی چند جانبه است و اهداف صندوق اوپک به شرح زیر است:

- ارتقای همکاری بین کشورهای عضو اوپک و دیگر کشورهای درحال توسعه به عنوان نمادی از وحدت منافع جنوب با جنوب
- کمک ویژه به کشورهای فقیرتر و با درآمد پائین برای ترویج پیشرفت‌های اقتصادی و اجتماعی آنها

منابع صندوق شامل کمک‌های داوطلبانه کشورهای عضو اوپک، بازپرداخت وام‌ها و نیز درآمدهای حاصل از وام‌ها و سرمایه‌گذاری‌های صندوق (بهره و هزینه‌های خدمات) است. صندوق اوپک با استفاده از منابع خود، تاکنون در بسیاری از مناطق جهان، از جمله آسیا، آفریقا، اروپا، آمریکای لاتین و خاورمیانه در اجرای پروژه‌های مختلف و متعدد به کشورهای درحال توسعه کمک نموده است و وام‌ها و کمک‌های بلاعوض را برای تامین آب آشامیدنی، طرح‌های انرژی، خانه‌سازی، ایجاد مدرسه، بیمارستان، راه و توسعه صنعتی، کشاورزی و تجارت در اختیار جوامع دور افتاده قرار داده است. مجموع تعهدات اعطای وام و مبالغ پرداختی صندوق اوپک تا سال ۲۰۰۹ به ترتیب ارقام ۱۰.۲۹۹ میلیون و ۶.۳۸۲ میلیون دلار را نشان می‌دهد. تاکنون ۱۲۰ کشور از آفریقا، آمریکای لاتین، منطقه کارائیب، خاورمیانه و اروپا از برنامه کمک‌های مالی و توسعه‌ای OFID بهره‌مند شده‌اند. کشورهای عضو اوپک طی سال‌های گذشته علاوه بر تعهدات اعطای وام و کمک‌های پرداختی صندوق اوپک، از طریق مؤسسات دوجانبه و چندجانبه مختلف خود، مشترکاً بیش از یکصد میلیارد دلار به برنامه‌های کشورهای در حال توسعه کمک کرده‌اند.

روابط اوپک با سازمانهای بین‌المللی

به علت هماهنگی کامل بین اصول و اهداف اوپک با سازمان ملل متحد (قطعنامه ۶۳۶۳-۱۹۶۲)، دبیرخانه اوپک دارای نمایندگی دائمی در جلسات ارگانهای مختلف و سازمانهای تخصصی سازمان ملل متحد می‌باشد. همچنین با کنفرانس ملل متحد برای توسعه و تجارت (UNCTAD) و بانک جهانی (WB) و صندوق بین‌المللی پول (IMF) همکاری نزدیک دارد. اوپک به عنوان یک سازمان بین‌الدول با مسائل مربوط به کشورهای درحال توسعه و جامعه بین‌المللی در ارتباط است.

بدین ترتیب، اوپک با توسعه مناسبات خود با کشورهای در حال رشد از یکسو و کشورهای توسعه یافته از سوی دیگر، در یک چهارچوب بین‌المللی توانسته است در خدمت پیشبرد

همکاریهای بین‌المللی برای نیل به استانداردهای بالای زندگی برای همه ملل قرار گیرد. به علاوه اوپک در جلسات دیگر سازمان‌های بین‌المللی از جمله در جلسات زیست محیطی سازمان ملل متحد (اجلاس‌های متعهدین تغییرات آب و هوا) «COP₁ – COP₁₅» و همچنین جلسات توسعه پایدار ملل متحد (WSSD)* شرکت فعال دارد.

با تغییر جهان در تمام سطوح، اکثر راهکارهای مربوط به صنعت نفت نیز در حال تغییر است. یک استراتژی مناسب برای برخورد با این چالش‌ها، همکاری و گفتگو میان کشورهای عضو اوپک، تولیدکنندگان نفت در کل، گفتگوی بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان و نیز بین اوپک و سایر سازمان‌های بین‌المللی مانند مجمع بین‌المللی انرژی (IEF)، آژانس بین‌المللی انرژی (IEA) و مجمع کشورهای صادرکننده گاز (GECF) است که هم اکنون بطور منظم جریان دارد.

سمینار اوپک

تاریخ سمینارهای اوپک به سال ۱۹۶۹ باز می‌گردد. از سال ۲۰۰۱ تاکنون، سمینارهای بین‌المللی اوپک هر دو سال یکبار برگزار می‌شود که صحنه‌ای برای همکاری و گفت‌وگو بین بازیگران مختلف و دانشگاهیان صنعت نفت می‌باشد. با توجه به اینکه همه اعضای اوپک، از کشورهای در حال توسعه هستند و متوسط تولید ناخالص سرانه آنها کمتر از ۵۰۰۰ دلار در سال است، اوپک در موقعیتی قرار دارد که مشکلات و چالش‌های توسعه را به خوبی درک می‌کند.

تعیین سهمیه تولید نفت

اساسنامه اوپک، این سازمان را مکلف می‌سازد تا موضوع ثبات و هماهنگی در بازار نفت را به منظور تأمین منافع تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان نفت دنبال نماید. به منظور تحقق این هدف، کشورهای عضو اوپک از طریق هماهنگی سیاستهای نفتی خود به بررسی و نظارت عناصر بازار نفت پرداخته و تحولات آینده را پیش‌بینی می‌کنند.

تعیین سقف تولید، تنها امکان موجود برای کنترل بازار است. اگر تقاضا برای نفت افزایش یابد و یا برخی از تولیدکنندگان، نفت کمتری تولید کنند، اوپک می‌تواند با افزایش تولید نفت از افزایش ناگهانی قیمت نفت جلوگیری کند. اوپک همچنین می‌تواند در شرایط خاص بازار، تولید نفت را کاهش داده و از سقوط قیمت نفت جلوگیری به عمل آورد. کشورهای عضو به اتفاق آرا در مورد سقف تولید و اختصاص یک سهمیه به هر کشور تصمیم می‌گیرند.

* - World Summit on Sustainable Development

به منظور تصمیم‌گیری در مورد سطح تولید با توجه به شرایط و تحولات بازار نفت، وزیران نفت و انرژی کشورهای عضو، دو بار در سال و یا در صورت لزوم به دفعات بیشتر، تشکیل جلسه می‌دهند.

تأثیر تولید نفت اوپک بر قیمت‌های نفت

اگرچه امروزه قیمت نفت بر اساس سازوکارهای بازار جهانی نفت و با توجه به حجم معاملات در بازارهای فیزیکی و کاغذی تعیین می‌شود و اساساً اوپک به طور مستقیم نقشی در شکل‌گیری قیمت پایه‌ی نفت جهان ندارد، اما سیاست‌ها و تصمیمات اوپک بر رفتار قیمت در بازار جهانی نفت مؤثر است و گاهی تصمیمات اوپک نظیر اجلاس جاکارتا در سال ۱۹۹۷ سبب نزول قیمت نفت و در مواردی نیز منجر به تقویت بازار نفت و افزایش قیمت نفت می‌شود. از این منظر اوپک می‌تواند تأثیر نیرومندی بر بازار نفت و قیمت‌ها داشته باشد.

تصمیمات و سیاست‌های اوپک و همچنین عملکرد اعضای آن نشان می‌دهد، که رفتار این سازمان طی نیم قرن فعالیت آن، همواره در جهت تعامل با مصرف‌کنندگان بوده است. اوپک در این سالها تلاش کرده، با تنظیم سقف تولید رسمی خود، قیمت‌های جهانی نفت را متعادل سازد و بر خلاف ادعای برخی از سیاستمداران غربی، هیچگاه مسبب افزایش قیمت‌های نفت نبوده است.

طبق آخرین آمار منتشره دبیرخانه‌ی اوپک، ۷۹/۳ درصد ذخایر اثبات شده‌ی نفت خام جهان در سال ۲۰۰۹، متعلق به کشورهای عضو اوپک بوده است. همچنین سهم اوپک در ذخایر اثبات شده‌ی گاز طبیعی جهان نیز در سال ۲۰۰۹ بالغ بر ۵۰/۴ درصد بوده است.

در سال ۲۰۰۹ سهم اوپک از تولید ۸۵/۸ میلیون بشکه در روز نفت خام، مایعات گازی و Condensate جهان، حدود ۳۷/۴ میلیون بشکه در روز یا معادل ۴۳/۶ درصد بوده است. (تولید مایعات گازی اوپک در سال ۲۰۰۹ حدود ۴/۶ میلیون بشکه در روز بوده است.

برنامه‌ی اوپک برای تأمین عرضه مطمئن در بازار نفت

عدم وجود ظرفیت‌های اضافی تولید نفت در جهان در سالهای اخیر موجب شده است تا طرح‌های ظرفیت‌سازی تولید در کشورهای عضو اوپک با شتاب فزاینده‌ای برای سال‌های آتی برنامه‌ریزی شود. به علاوه، در برخی از کشورهای نفتی برنامه‌ها و رهیافت‌های مختلفی برای رفع موانع ساختاری، اصلاح فرایندها و تغییر نظام‌های مالی و حقوقی موجود که از جمله اقدامات اساسی برای تسریع در اجرای پروژه‌های نفتی است، در حال پیگیری است. اگرچه، بحران مالی اخیر در جهان موجب نگرانی‌هایی شده و از شتاب سرمایه‌گذاری‌ها کاسته است.

طبق برنامه‌های ظرفیت‌سازی در بخش بالادستی نفت کشورهای عضو اوپک، ظرفیت تولید نفت خام اوپک از ۳۷/۳ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۰۹ به ۳۹/۷ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۰ بالغ خواهد شد. در مجموع، حدود ۲/۵ میلیون بشکه در روز به ظرفیت تولید نفت خام اوپک تا سال ۲۰۱۰ و ۳/۵ میلیون بشکه در روز تا سال ۲۰۱۲ اضافه می‌شود. این رقم نشان‌دهنده‌ی ایجاد سالانه ۱/۳ میلیون بشکه در روز ظرفیت تولید جدید در کشورهای عضو اوپک است. باید در نظر داشت که افزایش عرضه نفت در بازار نفت، به جز این که التهاب‌ها و نگرانی‌های مصرف‌کنندگان را کاهش دهد و انتظارات آنها را در رابطه‌ی با کمبودهای احتمالی در کوتاه‌مدت منطقی سازد، تأثیر دیگری ندارد. در واقع، تقاضا بر اساس ضوابط و الگوی خاص خود و متأثر از عواملی نظیر رشد اقتصادی، جمعیت و عوامل ژئوپلیتیک و ... در یک فضای چندجانبه تعیین می‌شود.

اثر تصمیمات اوپک در زمینه تولید بر قیمت‌های نفت باید جدا از موضوع تغییرات در قیمت‌های فرآورده‌های نفتی نظیر بنزین، گازوئیل و یا سوخت حرارتی مورد توجه قرار گیرد. اوپک به دنبال ثبات بازار نفت بوده و تلاش می‌کند نفت را با قیمت عادلانه و منطقی و بطور منظم به مصرف‌کنندگان عرضه کند. سازمان به طرق متعددی توانسته است به این هدف دست یابد: گاه با کاهش داوطلبانه تولید، گاه با تولید بیشتر و به خصوص زمانی که کمبود عرضه وجود دارد (نظیر بحران خلیج فارس در سال ۱۹۹۰ و جنگ عراق در سال ۲۰۰۳، که روزانه چندین میلیون بشکه نفت از بازار خارج شد).

عوامل زیادی وجود دارد که بر قیمت‌هایی که مصرف‌کنندگان نهایی برای فرآورده‌های نفتی می‌پردازند، تأثیر می‌گذارد. در برخی از کشورها ۷۰ درصد قیمت نهایی پرداخت شده توسط مصرف‌کننده را مالیات تشکیل می‌دهد. بنابر این، حتی تغییر عمده در قیمت نفت خام، ممکن است تأثیر جزئی بر قیمت مصرف‌کننده داشته باشد.

عملکرد اوپک

در بررسی عملکرد سازمان اوپک، پنج دوره به طور مشخص قابل تفکیک است:

۱. دهه‌ی ۱۹۶۰-۱۹۷۳ (دوران آمادگی برای جهش)

این دهه، سال‌های تأسیس و پاگیری اوپک است. تأکید اولیه‌ی کشورهای عضو بر این بود که در یک بازار بین‌المللی نفت که تحت تسلط «هفت خواهران نفتی» - شرکت‌های چند ملیتی بود، احقاق حق کنند. اقدامات اولیه سازمان صرف تعیین اهداف شد و گرچه قدرت تصمیم‌گیری مهمی کسب نکرد ولی با توجه به قدرت مطلقه شرکت‌های چند ملیتی در این

دوره، سازمان اقدامات چندی برای تأمین منافع خود کرد. انجام مذاکرات با شرکت‌های نفتی، تأسیس دبیرخانه، تنظیم و تصویب برخی قطعنامه‌ها از اهم تصمیمات این دوره است. بطور کلی در این دوره اوپک فقط در پی تثبیت هویت و اعتبار سیاسی و حقوقی خود بود و قدرت مالی و تجربه کافی برای رویارویی با شرکت‌های بین‌المللی و کشورهای صنعتی نداشت.

۲. دهه‌ی ۱۹۷۰ (۱۹۷۳-۱۹۷۹): «دوران فرازیایی»

در این دوره اوپک به موقعیت بین‌المللی برجسته‌ای رسید. کشورهای عضو کنترل صنایع نفت خود را به دست گرفته، نقش عمده‌ای در قیمت‌گذاری نفت، بازارهای بین‌المللی و حفظ یکپارچگی خود کسب کردند. تأسیس صندوق اوپک در سال ۱۹۷۶ با سرمایه اولیه ۷۹۱/۵ میلیون دلار اقدام چشمگیری بود که در راستای همکاری بیشتر میان کشورهای عضو و کشورهای در حال توسعه قرار داشت و بر وجهه بین‌المللی اوپک می‌افزود. این دهه دو بحران نفتی را که به شوک نفتی معروف است، تجربه کرد. بحران اول به دنبال تحریم نفتی اعراب علیه اسرائیل (۱۹۷۳) و بحران دوم با پیروزی انقلاب اسلامی ایران (۱۹۷۹) به وقوع پیوست. هر دوی این بحران‌ها به افزایش شدید قیمت نفت منجر شد. گرچه دوران طلایی اوپک عمر کوتاهی داشت، ولی این سازمان توانست با بهره‌گیری از قدرت مالی ناشی از افزایش قیمت نفت و نیز سازماندهی و ایجاد همبستگی بین اعضا، بر بازار تسلط یافته و قدرت خود را در زمینه‌های سرمایه‌گذاری و بازرگانی توسعه دهد.

۳. دهه‌ی ۸۰ (۱۹۹۰-۱۹۸۱): «دوران نشیب»

در این دهه سازمان کنترل خود را بر قیمت‌گذاری نفت از دست داد. به‌طوریکه سهم اوپک در تولید نفت جهان از ۵۵ درصد در اواخر دهه‌ی ۷۰ به حدود ۳۱ درصد در ۱۹۸۴ رسید و در سال ۱۹۸۶، اوپک سومین شوک نفتی و جنگ قیمت‌ها را تجربه کرد و این ضربه این بار آزمون ضعف و از هم پاشیدگی سازمان بود. حوادث این دهه نظیر جنگ عراق علیه ایران، دو عضو برجسته سازمان و نیز حمله‌ی عراق به کویت، یکپارچگی این سازمان را زیر سؤال برد.

سطح قیمت‌ها گرچه در سال‌های پایانی دهه افزایش یافت ولی هرگز به سطح قیمت‌های دهه قبل نرسید. کاهش نسبی قیمت نفت، رواج سیاست‌های فردگرایانه و کاهش همبستگی در سازمان، از مشخصه‌های این دوره است. با این وجود کشورهای عضو بر ضرورت انسجام بیشتر و تأکید بر اقدامات مشترک آگاه شدند.

۴. دهه‌ی ۹۰ (۲۰۰۰-۱۹۹۱): «دوران تدبیر»

در اوایل دهه‌ی ۹۰، هم‌زمان با شروع مخاصمات در خاورمیانه، اعضای اوپک با توجه به افزایش سریع قیمت‌ها، تولید خود را افزایش داده و بازار ناآرام نفت را ثبات بخشیده و از بروز چهارمین بحران قیمت جلوگیری به عمل آوردند و تا سال ۱۹۹۸ که بحران اقتصادی در جنوب شرقی آسیا به وقوع پیوست، قیمت‌ها نسبتاً ثابت ماند. در این بحران هم، اقدام دسته‌جمعی اوپک و برخی از تولیدکنندگان مهم غیراوپک، موجب بهبود اوضاع شد. با وجود این سقوط قیمت‌های نفت در سال ۱۹۹۸ (به حدود بشکه‌ای ۱۰ دلار) ضربه شدیدی بر صنعت نفت کشورهای اوپک و غیراوپک وارد کرد و منجر به کاهش اکتشاف در کشورهای غیراوپک شد.

در پایان دهه، میان شرکت‌های بزرگ نفتی که به پیشرفت‌های بزرگ فناوری دست یافته بودند، ادغام‌های متعددی صورت گرفت. تقریباً طی این دهه، ادامه مذاکرات بین‌المللی مربوط به «تغییرات آب و هوا» بازار نفت را تهدید می‌کرد، زیرا احتمال ادامه‌ی کاهش تقاضای نفت بسیار زیاد بود، ولی کنترل عرضه توسط اوپک بار دیگر باعث بالا رفتن قیمت در بازارهای جهانی شد. این امر از سال ۱۹۹۹ تا نیمه اول سال ۲۰۰۷ موجب رونق نسبی و بهبود وضع اقتصادی کشورهای تولیدکننده نفت شد.

۵. دهه‌ی ۲۰۰۰ (۲۰۱۰-۲۰۰۱)

در آغاز دهه، قیمت‌ها اندکی تنزل یافت. افزایش مجدد قیمت نفت بطور مشخص از سال ۲۰۰۲ آغاز شد، ولی افزایش کاملاً روند طبیعی داشت و تحت عنوان یک شوک نفتی طبقه‌بندی نشد. در سال ۲۰۰۷، درآمدهای نفتی اوپک به ۷۳۰ میلیارد دلار رسید که بیش از شش برابر درآمد سال ۱۹۹۸ کشورهای عضو اوپک بود، اما درآمد نفت کشورهای عضو اوپک از نیمه دوم سال ۲۰۰۸ به علت وقوع بحران اقتصادی در جهان و کاهش قیمت نفت، که ناشی از رکود اقتصادی جهان است تنزل یافته است.

در نوسانات قیمت نفت طی سال‌های دهه‌ی کنونی، علاوه بر عوامل اساسی بازار که حاصل رشد تقاضای نفت بوده است، تا اختلال در عرضه‌ی نفت، همواره مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی نیز نقش کلیدی داشته‌اند. به علاوه، در دهه‌ی اخیر گسترش بورس‌ها و رواج گسترده‌ی سفته‌بازی در بازارهای کاغذی نفت عملاً نقش بازارهای فیزیکی نفت را به حاشیه برده است. به عنوان مثال، در حالیکه در سال ۲۰۰۹ تقاضای جهانی بازار نفت حدود ۸۴/۶ میلیون بشکه در روز بود، حجم نفت معامله شده در بازارهای کاغذی، در بعضی مواقع به ده‌ها برابر این مقدار می‌رسید، و قیمت نفت در بازار جهانی نفت عمدتاً در بازارهای کاغذی تعیین می‌شد.

دستاوردهای اوپک

علیرغم اینکه سازمان اوپک مجموعه‌ای نامتجانس و ناهمگن از کشورهای صادرکننده نفت و پراکنده در سه قاره مختلف جهان است، اما تأمین منافع اقتصادی، آنها را به یکدیگر پیوند زده است. با وجود برخی مشترکات فرهنگی، تاریخی، و حتی جغرافیایی و جمعیتی میان گروهی از این کشورها، رقابت‌های سیاسی مانع از ایجاد همبستگی‌های بیشتر سیاسی - اجتماعی و اقتصادی میان این کشورها شده است، اما حضور در اجلاس‌ها بین اعضا طی سال‌های متمادی، توانسته است درک متقابل بین اعضا را افزایش دهد و در برخی از موارد به گسترش روابط دو جانبه بین اعضا کمک نماید. بطور مثال پایه‌های روابط گسترده فعلی بین ایران و ونزوئلا در اجلاس‌های اوپک ریخته شده است، در مجموع نمی‌توان انتظار داشت سازمان اوپک کاملاً در همه زمینه‌ها و جهت‌ها، آمال و ایده‌آل‌های تک تک اعضا را محقق کند.

اوپک طی دوران حیات خود با فراز و نشیب‌های متعددی روبرو بوده است، ولی امروز در جهان به عنوان یکی از موفق‌ترین سازمان‌های بین‌المللی کشورهای در حال توسعه شناخته می‌شود که توانسته حاکمیت بر منابع و منافع کشورهای عضو را تأمین نماید.

کشورهای عضو اوپک همواره تلاش کرده‌اند تا اصول و اهداف این سازمان را رعایت نمایند که با توجه به سه شوک نفتی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، بحران اقتصادی کشورهای آسیائی در سال ۱۹۹۷، و بحران اخیر جهانی اقتصاد، این کاری بس عظیم و دشوار بوده است. اوپک بخوبی آگاه است که ثبات و توازن در بازار نفت نه تنها به نفع کشورهای تولیدکننده که برای توسعه اقتصادی خود به درآمدهای نفت نیازمند هستند مفید است، بلکه به علت عرضه نفت با قیمت عادلانه برای مصرف‌کنندگان نیز حائز اهمیت می‌باشد.

شعار سالگرد پنجاه سالگی اوپک مبنی بر «حمایت از ثبات، تقویت موفقیت اقتصادی» گواه بر این است که تصمیمات راهبردی با هدف ایجاد هماهنگی و ثبات در بازار نفت در سال‌های آینده به نفع تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، سرمایه‌گذاران و اقتصاد جهانی و علیرغم چالش‌ها و موانع خواهد بود. برخی از مهمترین دستاوردهای اوپک به شرح ذیل است:

۱- کشورهای عضو اوپک علی‌رغم وجود تنش‌های سیاسی و نظامی میان اعضا نظیر دوران حکومت صدام، بر اهداف اولیه تشکیل سازمان پایبند بوده و به منظور تأمین منافع مشترک در اتخاذ تصمیمات و اجرای آنها تعامل و همکاری مستمری داشته‌اند. در نتیجه‌ی این همکاری پایه‌های سازمان همچنان مستحکم باقی‌مانده است.

۲- با وجود مشکلاتی از قبیل گسترش بازار کاغذی و توسعه نقش بورس بازان، اوپک همواره تعهد خود را برای حفظ نظم و ثبات بازار نفت به اثبات رسانده است. طی ۵۰ سال گذشته اوپک در هنگام اتفاقات پیش‌بینی نشده و تحولات بازار همیشه نیازهای مصرف‌کنندگان نفت را تأمین و از بروز بحران جلوگیری کرده است. بطور مثال زمانیکه در سال ۱۹۹۰ تولید عراق و کویت از عرضه با بازار حذف شد اوپک با عکس‌العمل سریع و افزایش تولید خود نیازهای بازار نفت را تأمین کرد. همچنین طی سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶ اوپک در مقابل افزایش تقاضا و به منظور جلوگیری از اختلال در عرضه نفت عکس‌العمل نشان داد و با افزایش ۵ میلیون بشکه به تولید روزانه خود از بروز بحران جلوگیری کرد. در واقع یکی از مهمترین سیاست‌های راهبردی اوپک، تطبیق تصمیمات سازمان اوپک با شرایط روز بازار نفت است. در این رابطه اوپک موفق شده است شرایط انعطاف‌پذیری در سقف تولید نفت اوپک به منظور برقراری امنیت عرضه جهانی نفت ایجاد کند. این سیاست برگرفته از این نگرش است که اوپک می‌خواهد نفت خود را در بلندمدت و با قیمت مناسب عرضه کند و از این طریق خود را در مقابل نوسانات مضر بازار نفت ایمن سازد.

۳- پنجاه ساله شدن اوپک به خودی خود یک موفقیت و دستاورد محسوب می‌شود. زمانیکه در سال ۱۹۶۰ سازمان اوپک تأسیس شد برخی پیش‌بینی می‌کردند که این سازمان دیری نخواهد پائید. اوپک که در ابتدا تنها از پنج کشور نفت‌خیز تشکیل شده بود، اکنون به یک گروه متشکل از ۱۲ کشور که بعنوان بخشی از جامعه بین‌المللی انرژی به رسمیت شناخته می‌شوند تبدیل شده است. تشکیل اوپک اقدامی شجاعانه و پیشتازانه بود و نشان داد که کشورهای در حال توسعه نیز دارای حقوق حقه هستند. و منابع طبیعی آنها به مردمشان تعلق دارد. اصل حاکمیت ملی کشورها بر منابع نفتی از اصول خدشه‌ناپذیر اعضای اوپک محسوب می‌شود. اوپک توانسته به خوبی از این امر حمایت کند و با تأکید حق حاکمیت ملی کشورها بر منابع طبیعی بر طبق منشور ملل متحد، در برابر تهدیدات علیه حاکمیت ملی این کشورها ایستاده است. از این طریق اوپک توانسته درآمد نفت کشورهای عضو را با بازنگری در چارچوب‌های قراردادی با شرکتهای بین‌المللی نفت حفظ کند.

۴- افزایش سهم سازمان اوپک در تولید نفت جهان، به عنوان یک استراتژی بلندمدت اوپک خطوط اصلی تصمیمات سازمان را شکل داده است. اعضای اوپک توانسته‌اند طی زمان به‌ویژه در دهه‌ی اخیر این استراتژی را به‌طور پیوسته، ولی مدیریت شده به گونه‌ای که موجب تزلزل بازار نفت نشود، پیش ببرند و سهم خود را در تأمین انرژی جهان افزایش دهند.

۵- انجام مطالعات به‌هنگام و دقیق از وضعیت عرضه و تقاضای جهانی نفت توسط اوپک سبب شده تصمیمات اوپک با دقت بیشتری اتخاذ و اجرا شود که از مهمترین دستاوردهای اوپک محسوب می‌شود. به علاوه، در نتیجه‌ی این تلاش‌ها مشاهده می‌شود که امروز اطلاعات اوپک از وضعیت تغییر عوامل بنیادین بازار نفت، نظیر دیگر سازمان‌ها و آژانس‌های فعال در این زمینه است و برآوردهای صورت گرفته کمترین انحراف را از آمار و ارقام واقعی دارد.

۶- هدایت سازمان اوپک و تصمیمات آن به فضای کارشناسی و اقتصادی، نشان‌دهنده‌ی حاکمیت تفکر جمعی بر سازمان است. به طوری که نگرش‌ها، دیدگاه‌ها و تمایلات سیاسی کشورهای عضو، کمترین تأثیر را بر تصمیمات و اقدامات سازمان داشته است و در مجموع می‌توان گفت عملکرد سازمان بیشتر حرفه‌ای بوده است.

۷- اوپک از جمله سازمان‌های است که خواستار ایجاد یک نظم نوین اقتصادی بین‌المللی مبتنی بر عدالت، تفاهم و علاقه واقعی به رفاه همه مردم جهان است. به همین منظور اوپک، صندوق اوپک برای توسعه‌ی بین‌المللی را، در ژانویه سال ۱۹۷۶، به منظور کمک به حل مشکلات کشورهای در حال توسعه و فقیر، تأسیس کرد. این صندوق تا پایان ژانویه سال ۲۰۱۰ به بیش از ۱۲۰ کشور در حال توسعه جهان برای اجرای پروژه‌های مختلف، به هدف محرومیت زدائی در قالب وام‌ها و کمک‌های بلاعوض، یاری کرده است.

۸- سازمان اوپک از بدو تأسیس با تبلیغات منفی کشورهای غربی مصرف‌کننده‌ی عمده‌ی نفت مواجه بوده است. به طوری که اوپک به هیبت یک کارتل و انحصارگر بازار نفت، عامل افزایش و نابسامانی عرضه‌ی نفت در جهان معرفی شده است. اما اوپک توانسته با تأمین به‌موقع عرضه نفت به‌ویژه در مواقع بحرانی بازار نفت، شفاف‌سازی در تصمیمات، اقدامات و برنامه‌های ظرفیت‌سازی در بخش نفت، گام‌های مهمی را در اعتمادسازی جهانی به سازمان اوپک بردارد.

۹- اصول و اهداف سازمان اوپک هماهنگی کاملی با اهداف سازمان ملل متحد دارد. اوپک در مسایل و چالش‌های بین‌المللی، همکاری نزدیکی با دیگر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی داشته است. در واقع، اوپک به عنوان یک سازمان بین‌الدول با توسعه‌ی مناسبات خود با کشورهای در حال توسعه از یکسو و کشورهای توسعه یافته از سوی دیگر در یک چارچوب بین‌المللی توانسته است در خدمت پیشبرد همکاری‌های بین‌المللی برای نیل به استانداردهای بالای زندگی برای همه ملل قرار گیرد. امروز، اوپک حضوری فعال در

مسایل و تحولات جهانی مرتبط به تجارت آزاد، محیط‌زیست و توسعه پایدار دارد. همچنین کشورهای عضو برنامه‌هایی را برای عمل به تعهدات مربوط به کاهش آلودگی‌های محیط‌زیست، صرفه‌جویی انرژی و افزایش تولید سوخت‌های کارا و تمیز پیگیری می‌کنند.

اوپک تغییرات زیست محیطی را به عنوان یک واقعیت پذیرفته و از اقدامات عادلانه و واقع‌بینانه برای کاهش اثرات زیست محیطی مصرف جهانی انرژی حمایت می‌کند. همچنین این سازمان از فن‌آوری موجود ذخیره سازی کربن (CCS) که تا اواسط قرن جاری قادر خواهد بود تا ۴۰ درصد از گازهای کربن متصاعد شده را کاهش دهد حمایت می‌کند. به علاوه اعضاء اوپک تلاش زیادی را در جهت جمع‌آوری و جلوگیری از سوزانده شدن گازهای مشعل که توسط بانک جهانی نیز حمایت می‌شود، به عمل می‌آورند و تا کنون سرمایه گذاری زیادی را در این رابطه انجام داده‌اند.

۱۰- تعیین سبد نفتی اوپک به عنوان نفت خام شاخص میانگین اوپک، معیار مناسبی برای اتخاذ تصمیمات سازمان است که ترکیب جدید آن در کنفرانس اوپک در اصفهان نهایی شد. اوپک در خصوص تفسیر تحولات بازار جهانی نفت، این نگرش را تبلیغ کرده است که قیمت اسمی و واقعی نفت متفاوت است و برای بررسی اثرات تغییرات قیمت نفت بر اقتصاد، می‌باید به جای قیمت جاری نفت، قیمت‌های واقعی را در نظر گرفت. به علاوه همواره باید اثرات منفی نرخ بالای تورم و کاهش ارزش برابری ارزها بر قیمت‌های بالای نفت را در نظر داشت.

۱۱- در سال ۱۹۶۰ که اوپک تأسیس شد بسیاری از شرکت‌های ملی نفت کشورهای عضو قوام چندانی نیافته بودند، اما با تلاش این کشورها برای احقاق حق و اعمال حاکمیت بر منابع طبیعی خود، شرکت‌های ملی نفت این کشورها به تدریج قوی‌تر شدند. اوپک با دادن امکان حضور بین‌المللی پررنگ‌تر و در اختیار قرار دادن اطلاعات و منابع خود در شکوفائی این شرکت‌ها تأثیر مثبت داشته است. اکنون شرکت‌های ملی نفت کشورهای عضو "NOCs" بتدریج بزرگتر و معتبرتر شده و مسئولیت‌ها و توانائی‌های آنها بنحو چشم‌گیری افزایش یافته است. بسیاری از شرکت‌های ملی نفت در حال تبدیل شدن به شرکت‌های بین‌المللی نفتی هستند. اوپک اهمیت زیادی برای تقویت شرکت‌های ملی نفت کشورهای عضو و توسعه روابط این شرکت‌ها با یکدیگر و با شرکت‌های بزرگ بین‌المللی نفتی قائل است.

۱۲- گسترش گفتگوهای اوپک با مصرف‌کنندگان عمده انرژی از جمله راهبردهای اساسی اوپک برای مقابله با نوسانات قیمت ناشی از ضعف امنیت تقاضا و همچنین ایجاد شفافیت در بازار نفت و سیاست‌های عرضه و تقاضای جهانی انرژی است. اوپک در این عرصه موفقیت‌های خوبی داشته است. به طوری که ضمن خنثی کردن اتهامات بر ضد اوپک، سیاست‌های مصرف‌کنندگان را به دلیل عدم شفافیت در سیاست‌های انرژی و اعمال تحریم‌های یکجانبه و سیاست‌های تبعیض‌آمیز در مورد آلودگی ناشی از مصرف حامل‌های انرژی و همچنین برنامه‌های توسعه‌ی انرژی‌های جایگزین توسط این کشورها و اثرات آن بر توسعه بخش نفت و گاز کشورهای عضو اوپک به چالش کشانده است. اوپک با همکاری سایر دست اندرکاران این صنعت، نقش اساسی در تأسیس و توسعه مجمع جهانی انرژی (IEF) داشته است. اکنون سازمان اوپک و کشورهای عضو آن به منظور افزودن بر شفافیت بازار، به جریان ابتکار تهیه اطلاعات نفتی مشترک (Joint Oil Data Initiative) که در مقر IEF در ریاض صورت می‌گیرد، کمک می‌کنند.

۱۳- اعضای اوپک اکنون شامل ۱۲ کشور مستقل از سه قاره جهان می‌شوند که در مجموع ۷۹٪ ذخایر اثبات شده و حدود ۴۴٪ تولید نفت جهان را در اختیار دارند. تولید و مصرف انرژی برای ادامه زندگی بشر ضروری است، ویژگی چشمگیر نفت، اجازه استفاده از آن را در همه زمینه‌های مختلف و متنوع به بشر داده است و اوپک برای عرضه نفت که توسعه و پیشرفت بشریت به آن وابسته است با ایجاد ثبات در بازار، مبارزه با فقر، و ترویج جهان شمول پیشرفت و رفاه اقتصادی، همزمان با حفظ محیط زیست از سیاره‌ای که تمام ملل جهان را در دامن خود می‌پرورد همواره آماده است. در طول پنج دهه‌ای که از عمر اوپک می‌گذرد، این سازمان به ایجاد جهانی نو کمک کرده است، هر نگرانی که نسبت به آینده وجود داشته باشد اوپک مطمئناً عاملی برای پیشرفت باقی خواهد ماند.

چالش‌های پیش‌روی اوپک

علیرغم دستاوردهای فوق، کشورهای عضو اوپک در آینده‌ی قابل پیش‌بینی با چالش‌هایی از قبیل عدم اطمینان در مورد رشد اقتصاد جهانی، افزایش بالقوه‌ی عرضه‌ی نفت از کشورهای غیراوپک در میان‌مدت، تحولات فن‌آوری، رقابت میان سوخت‌ها و حامل‌های انرژی، سیاست‌های انرژی کشورهای مصرف‌کننده، راهکارهای قیمت‌گذاری نفت، جایگاه شرکت‌های ملی نفت در آینده، تأثیر چارچوب‌های مختلف حقوقی و قراردادی در بخش بالادستی و همچنین تأثیر رژیم‌های مالی بر سیاست‌های تولید در این کشورها، روبرو هستند. مذاکرات بین‌المللی مربوط به سازمان تجارت

جهانی، محیط زیست و توسعه پایدار و همچنین توسعه‌ی قراردادهای چندجانبه و دوجانبه جدید نیز به‌طور بالقوه می‌تواند بر صحنه‌ی نفت تأثیرگذار باشد و منافع کشورهای تولیدکننده نفت عضو اوپک را تحت تأثیر قرار دهد.

ایران در اوپک

ایران که از بنیانگذاران و حامیان سازمان اوپک است، سعی دارد منافع ملی خود را در بازار جهانی نفت از طریق حضور فعال در این سازمان محقق کند. اولین دبیرکل اوپک از سال ۱۹۶۱ تا سال ۱۹۶۴ از ایران بود. تاکنون سه بار کنفرانس‌های اوپک، یکبار در سال ۱۹۶۱ (کنفرانس سوم)، بار دوم در سال ۱۹۷۱ (کنفرانس بیست و دوم) و بار سوم در مارس ۲۰۰۵ (کنفرانس یکصد و سی و پنج) در ایران برگزار شده است. همچنین ایران تاکنون ۹ دوره ریاست کنفرانس اوپک را عهده‌دار بوده است.

در مسیر پر تحول نزدیک به پنج دهه‌ی عمر اوپک، ایران به عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان اوپک در کنار هم‌تایان خود در اقتدار و تحکیم این سازمان نقش عمده داشته و عملاً پایبندی عمیق خود را به اصول حاکم بر آن ثابت کرده است. جمهوری اسلامی ایران در عین حال با آگاهی از تعامل و عملکرد این سازمان مهم با نظام اقتصاد جهانی، سهم خود را در همراهی با تحولات اقتصادی بخوبی ایفا کرده و علیرغم محدودیت‌هایی که داشته از هیچ کوششی برای حفظ اقتدار و یکپارچگی این سازمان و اثربخشی مثبت بر اقتصاد کشورهای مصرف‌کننده فروگذار نکرده است. ایران همواره در اوپک از قیمت‌های معقول و منطقی قیمت نفت که متناسب با منافع ملی کشور بوده و همچنین در آن ملاحظات رشد اقتصاد جهانی در نظر گرفته شده، حمایت کرده است. پ